

Kunskap om högre utbildning

Anders Sonesson

I ledaren till det första numret av *Högre utbildning* (nr 1, 2011) beskrev vi kort upprinnelsen till tidskriften. Idén hade fötts tre år tidigare ur ett växande behov av vetenskapligt underbyggd kunskap om svensk högre utbildning. Detta behov hade framförallt vuxit fram genom de många möten och diskussioner om undervisning och lärande som följde av att högskolepedagogisk utbildning gjordes obligatorisk för läraranställning 2002¹. Högskolepedagogiska kurser hade förekommit sedan slutet på 60-talet men genom de nya föreskrifterna kom denna verksamhet att växa betydligt. I samband med utbyggnaden av den behörighetsgivande högskolepedagogiska utbildningen blev forskningsbaserad kunskap om lärande och undervisning samt ett vetenskapligt förhållningssätt i den pedagogiska rollen två viktiga hörnstenar, något som förstärktes genom de lärandemål som SUHF rekommenderade för utbildningen 2005.

Som ledare för sådana kurser hörde vi ofta kursdeltagare som menade att den tillgängliga vetenskapliga litteraturen var förvånansvärt liten, särskilt i förhållande till sektorns storlek och komplexitet, och att den dessutom ofta var svår att uttolka och använda i de egna undervisningssammanhangen. Deltagarna efterlyste också mer forskning från ett svenskt eller nordiskt sammanhang istället för det anglosaxiska som upplevdes helt dominera litteraturen. Många sade sig också vilja publicera egna texter om undervisning och lärande eller om den svenska högskolan och dess styrning men att de saknade lämpliga svenska eller nordiska forum för detta. Befintliga tidskrifter för pedagogisk forskning upplevdes som svårtillgängliga utom för dem som hade sin vetenskapliga hemvist inom eller nära pedagogikämnet. Ofta upplevdes dessutom dessa tidskrifter innehållsligt ligga långt från den praktik och det sammanhang man ville skriva om. Tröskeln till de internationella tidskrifterna om högre utbildning ansågs allt för hög, särskilt om man ville skriva om fenomen upplevda i och runt den egna undervisningen. För det lokala eller praktiktäna att bli internationellt gångbart krävs positionering i den internationella litteraturen och inte sällan jämförande ansatser, något många menade sig sakna tid eller resurser för. För den stora majoriteten låg högre utbildning dessutom långt från den egna forskningen. Vi hade ytterligare en anledning till att starta tidskriften och det var att skapa en ny arena för diskussion. Dels ville vi att fler med insyn och kunskaper om högre utbildning skulle ges plats och tyngd i debatten. Dels ville vi locka fler till att delta och vända den kritiska forskarblicken mot den egna pedagogiska verksamheten och dess sammanhang.

Att det saknades en tidskrift för fältet och en arena för debatt framstod alltså helt uppenbart för oss. Däremot ägnade vi inte så stor tanke på varför det inte redan fanns sådana tidskrifter eller varför aktörerna och arenorna upplevdes som så få. Vi hade helt enkelt hittat ett hål att fylla – varför hålet fanns funderade vi inte så mycket över. Denna fråga har vi i redaktionen efter hand kommit att intressera oss mer för, inte minst då intresset för tidskriften och det vi

1 2002 infördes i Högskoleförordningen föreskrifter om högskolepedagogisk utbildning för anställning som lektor och adjunkt. Denna formulering samt kravet på handledarutbildning för forskarhandledare togs bort från Högskoleförordningen i samband med autonomireformen 2011 men har i de flesta fall ersatts med motsvarande formuleringar i lärosätens lokala regler

publicerar visat sig vara relativt stort. Att ett fält anses intressant och att det finns en potentiell läsekrets räcker dock inte för att en akademisk tidskrift ska uppstå. Det är snarare författarnas vilja att skriva och behov av en tidskrift som är drivkraften. Därför blir frågan om författarnas förutsättningar helt central.

På uppdrag av Vetenskapsrådets utbildningsvetenskapliga kommitté har Lars Geschwind och Eva Forsberg författat en kunskapsöversikt som publicerades i år med titeln *Forskning om högre utbildning – aktörer, miljöer och teman*². I denna översikt får vi en redogörelse för den svenska forskningen och kunskapsbildningen om högre utbildning som i internationell jämförelse framstår som både liten och fragmenterad i relation till de många och stora förändringar sektorn genomgått. Kunskapsmassan är utspridd och förekommer både i internationella och svenska forum. De svenska forskarna kommer i stor utsträckning från samhällsvetenskap och har oftast sin tillhörighet vid de äldre lärosätena. Genom att analysera forskningspublikationerna från svenska lärosäten drar författarna slutsatsen att det är få forskare som har högre utbildning som huvudsakligt fokus. Internationellt återfinns svensk forskning i en rad olika tidskrifter och bokkapitel med ofta skilda inriktningar så som mot högre utbildning, andra fält, särskilda discipliner eller professioner. I Sverige återfinns forskningen i artiklar inom tidskrifter som inte har högskolan som huvudsaklig inriktning och som kan sorteras till pedagogikämnet eller till närliggande discipliner (*Högre utbildning* utgör här ett undantag), bokkapitel, rapporter och avhandlingar. Författarna konstateras också att arenorna för forskning om högre utbildning är många internationellt, med ett flertal tidskrifter och konferenser specifikt inriktade mot fältet, men att de är få på hemmaplan. I Sverige förekommer forskningen oftast som spår inom utbildningsvetenskapliga konferenser och tidskrifter eller i sammanhang där policy, ledning och praktik står i fokus snarare än forskning. När det gäller organisatoriska och ekonomiska förutsättningar konstaterar författarna att

[m]edan det internationellt har utvecklats institut, masterprogram och forskarutbildning i anslutning till särskilda centra och sällskap för forskning om högre utbildning så saknas sådana sammanhang i det svenska forskningslandskapet. (s. 34)

Geschwind och Forsberg ansluter sig till tidigare beskrivningar av forskningen om högre utbildning som ett fält, eller flera, och inte som en disciplin. Forskningen och forskarna har därför ingen given hemvist vilket delvis kan förklara publiceringsmönstret.

Frågan kan resas om vilken forskning som tjänar utvecklingen av kunskapen om högre utbildning bäst. Det finns starka skäl att forskning om högre utbildning är ett delfält eller ett fall inom de etablerade disciplinerna, med nära koppling till den teori- och metodutveckling som där sker. Om högre utbildning blir ett kunskapsobjekt inom ett flertal discipliner, med olika utgångspunkter och angreppssätt, ökar kunskapen. Att jämföra fenomen och utvecklingslinjer inom fältet högre utbildning med andra sektorer är en väg för att undvika partikularism. Vi menar att det behövs en mångfald i utförligheten. Vi tror inte att det räcker med forskning inom disciplinerna. Vi menar att det behövs både disciplinbaserad

2 Geschwind, L., & Forsberg, E. (2015). *Forskning om högre utbildning - aktörer, miljöer och teman*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

forskning och fokuserade centra/institut, i likhet med IVA:s projekt Agenda för forskning som nyligen dragit slutsatsen att det behövs fler institut för såväl grund- som praktisknära forskning inom flera sektorer. (s. 77)

Författarna påpekar också att det saknas uttalade karriärvägar inom fältet högre utbildning vilket kan göra det till en karriärmässig återvändsgränd.

Hur Sverige rent praktisk ska gå till väga för att ska skapa bättre förutsättningar för forskning och kunskapsbildningen om högre utbildning är en svår fråga men angelägen, inte minst med tanke på de stora förändringar högskolan genomgått (och genomgår) och de allt fler och större förväntningar som ställs på sektorn. Geschwind och Forsberg ger ett gott underlag för att gå vidare.

Historiken och förutsättningarna till trots så skrivs det ändå om högre utbildning och vi har sedan starten haft en långsamt men stadigt ökande ström av bidrag och kvaliteten har ökat. Vi vill nu vända blicken ännu mer inåt och också öka vår förståelse för *Högre utbildning* som tidskrift genom att analysera vår publicering och ta reda på mer om våra författare. Därför kommer en enkät att skickas ut till alla som publicerat sig hos oss och i samband med detta också en inbjudan till ett ”författarmingel” under NU2016 i Malmö. Vid sammankomsten kommer vi att presentera resultaten som grund för diskussioner om hur vi tillsammans kan öka vår kunskap om högre utbildning.

Men mer kunskap kommer redan här, i form av nr 3, 2015.

Avståndet mellan teori och praktik, abstraktion och konkret upplevelse, eller explicitgjord och tyst kunskap är ofta svårt att överbrygga. Inom akademien håller vi oss ofta i värmen och tryggheten på vänstra sidan i motsatsparen. Men inom många områden är den högra sidan ytterst relevant och inte minst överbryggningen i sig. Ändå tenderar de båda sidorna att förekomma åtskilda i undervisningssammanhang, och forskningen har ofta svårt att nå praktiken och vice versa. **Johansson, Sternudd & Ferreira** diskuterar dessa svårigheter och illustrerar ett arbets sätt i en artikel med titeln *The Walkshop: a tool to integrate research on human aspects of sustainable urban design in teaching*.

Ett annat sätt att överbrygga avståndet är genom case-undervisning. Denna form av undervisning används inte minst inom professionsutbildningarna och utbildningar som ligger nära professionella fält. Case-metoden kan ge studenterna möjligheter att koppla teori till praktik och konkreta och komplexa situationer. Förutom att ge djupare och mer sammansatta kunskaper kan användningen av case också visa relevansen av utbildningens innehåll. För att metoden ska fungera krävs inte bara genomtänkta fall och underlag. Även återkopplingen och bedömning måste vara väl utformad. Case-undervisning siktar vanligen mot höga mål och kan vara svår att matcha med en valid och reliabel examination. Utan en sådan finns risker att undervisningen nedprioriteras och det önskade lärandet uteblir. **Norén** diskuterar i sin artikel *Caseexaminationen och återkoppling på case i högre utbildning* hur återkoppling och bedömning kan göras med hjälp av en modell över olika komplexitetsnivåer.

I vår tredje artikel, *Mångfald bortom identifikationer: studentpopulationens diversifiering och vetenskapens arbets sätt*, diskuterar **Dodou** de utmaningar och den debatt som följt av att rekryteringen till högskolan breddats och att mångfald har getts en mer framskjuten placering i högskolans värdegrund. Författaren menar att fokus för debatten och olika insatser kommit

att riktas mot frågor om identitet, makt och tillgänglighet, men försummat högskolans stora utmaning att stödja studenternas lärande av vetenskapens arbetssätt och förhållningssätt. Att bemästra denna kärna inom den högre utbildningen är viktigt för framgång både under och efter studierna. Omvänt leder bristande vetenskaplig know-how till misslyckande och minskade möjligheter inom såväl akademien som flertalet kvalificerade professioner.

I detta nummer har vi också två goda exempel. I *Från standardprogram till utbildning i toppklass. Programutveckling av Tekniskt basår vid Chalmers tekniska högskola* beskriver **Blomqvist** hur man mött problem relaterade till bristande förkunskaper från gymnasiet och en bred rekrytering genom att utveckla Chalmers tekniska basår. Även **Bjerstedt** diskuterar utmaningar relaterade till heterogena studentgruppers tidiga möten med en utbildning, i det här fallet inom det konstnärliga området. I *Komposition som projekt i heterogena studentgrupper: Ett exempel från skådespelarutbildningen* kan vi ta del av hur skådespelarstudenter ges tonsättningsuppgifter där utgångspunkten oftast är text, det vill säga studenternas hemmaplan. Avslutningsvis recenserar Barrineau, Engström & Schnaas boken *Engaging Students as Partners in Learning and Teaching: A Guide for Faculty* av Alison Cook-Sather, Catherine Bovill, and Peter Felten.